

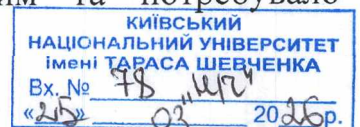
Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
докторці юридичних наук, професорці,
завідувачці кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Оксані ХОТИНСЬКІЙ-НОР

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки юридичних наук, доцентки
Малярчук Любові Сергіївни
на дисертацію Черненка Ігоря Валерійовича на тему:
«Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У світлі низького рівня виконання судових рішень судовий контроль за їхнім виконанням займає важливе місце серед механізмів вирішення цієї проблеми. Дослідження суті та форм судового контролю завжди викликало значний інтерес серед науковців та представників професійної спільноти в контексті забезпечення виконання судового рішення. Однак, сприйняття розуміння судового контролю за виконанням судових рішень не є одностайним та часто викликало труднощі у практичному застосуванні.

Зокрема, наявні проблеми суб'єктного складу та строків ініціювання судового контролю у формі розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавця (подань щодо вирішення судом процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням рішення), визначення конкретного суду для звернення, а також терміну і порядку розгляду таких підтверджують необхідність їхнього вивчення. При цьому, застосування судового контролю в межах адміністративного процесу у формі зобов'язання суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подання звіту про виконання судового рішення також було утрудненим та потребувало

доопрацювання з урахуванням проблем його використання. Відповідно прийнятим не так давно Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень” від 21.11.2024 р. №4094-IX додаткового врегулювання зазнали положення щодо його здійснення, які до того ж були поширені на всі судові юрисдикції.

Враховуючи наведене, дослідження новацій та особливостей здійснення судового контролю в різних судових процесах і, як наслідок, його вплив на підвищення рівня виконання судових рішень та авторитету судової влади в цілому, є важливим і виправданим, а відтак, дисертаційна робота І.В.Черненка «Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні» виконана на актуальну тему.

Оцінка змісту дисертації. Робота добре структурована, складається із анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та додатків. Матеріал змістовний та подається в логічній послідовності, положення роботи узгоджені між собою та взаємозв'язані, на основі яких напрацьовані висновки, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

У розділі 1 досліджуються теоретико-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень. Заслужовує на увагу проведене дисертантом дослідження обов'язку виконання судового рішення як правової гарантії забезпечення виконання судових рішень і водночас необхідної умови для відновлення особою її порушених прав та свобод, цілком переконливо обґрунтовуючи це тим, що без визначення обов'язку виконання судового рішення унеможлиблюється судовий захист порушених прав та свобод особи, а також нівелюється сенс наявності судової гілки влади (стор. 26).

Викликають науковий інтерес і наукові положення дисертанта щодо аналізу ключових спільних та відмінних рис понять «контроль» та «нагляд». Так, до ключової спільної ознаки автор відносить мету їх застосування, яка полягає в забезпеченні дотримання норм права суб'єктами правовідносин, а до ключової відмінної риси - передбачену законодавством можливість, межі та

спосіб втручання в діяльність підконтрольного об'єкта. На основі чого, зроблено висновок, що під контролем розуміється система перевірки дотримання законодавства в частині порушень, механізм притягнення до відповідальності винних осіб за порушення законодавства із можливістю втручання в їх підконтрольну діяльність. Відповідно, контроль, санкціонування (надання дозволу) на вчинення певних дій та нагляд визначаються засобами забезпечення законності відповідно до мети їх застосування (стор. 57).

Розділ 2 присвячений формам судового контролю за виконанням судових рішень. Цікава та має практично прикладний характер частина роботи, в якій досліджується проблематика сплати судового збору при поданні скарги або позовної заяви про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльність державного або приватного виконавця. Так, виправдано в основу для розгляду відповідного питання автор закрив умовивід, що процедура судового контролю не є новим судовим провадженням, а розгляд здійснюється в межах справи, в якій вже є ухвалене судове рішення на стадії виконання судового рішення (стор. 78).

У подальшому, виходячи з аналізу судової практики стосовно залишення без руху подані відповідні скарги та позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги за результатами розгляду таких з огляду на необхідність сплати судового збору (стор. 79-80), автор зробив цілком обґрунтований винос про безпідставність стягнення судового збору зі стягувача у разі застосування процедури судового контролю, оскільки це може призвести до фактичного покладення додаткового матеріального навантаження на особу, яка вже сплатила судовий збір при поданні позову (стор. 81). Така позиція ґрунтується на доречно проведеному автором аналізі Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року №6 р(П)/2024 у справі №3-187/2023 (351/23), яким відповідно положення ч.2 ст.3, пп.9 п.1 ч.2 ст.4 Закону України «Про судовий збір» було визнано такими, що не відповідають Конституції України.

У той же час варто відмітити і висловлені автором певні сумніви, що звільнення від сплати судового збору боржника суперечить функціям судового

збору, а також може призвести до умисного затягування боржниками виконання судового рішення та збільшення навантаження на суди (стор. 84). З огляду на що, слушною є внесена автором пропозиція щодо звільнення лише стягувачів від сплати судового збору під час розгляду скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення судового контролю в усіх судових інстанціях (стор. 8).

Цілком обґрунтовано автор у контексті удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень досліджує питання щодо можливості в межах судового контролю за виконанням судового рішення змінювати спосіб захисту прав та інтересів особи (стор. 119-120). Видається переконливим і зроблений за наслідками дослідження відповідного питання висновок, що при зміні способу та порядку виконання судового рішення суд наділений повноваженнями приймати нові заходи для реалізації судового рішення в межах визначеного способу захисту резолютивною частиною судового рішення. Також задля ефективного захисту поновлених прав та інтересів автор вбачає доцільність у законодавчому закріпленні альтернативних способів захисту при поданні позовної заяви (стор. 123).

У розділі 3 аналізуються шляхи вдосконалення процесуального законодавства у сфері судового контролю за виконанням судових рішень в Україні крізь призму іноземного досвіду. Достатньо повним виглядає дисертаційне дослідження в частині вивчення іноземного досвіду щодо судового контролю за виконанням судових рішень з подальшим викладенням авторського бачення шляхів його запровадження в Україні. Зокрема, у світлі проблематики виконання рішень зобов'язального характеру та пропозицій щодо впровадження інституту астренту в Україні в якості штрафної санкції за невиконання таких і відповідного інструменту примусу для забезпечення їхнього виконання актуальним є дослідження автора його правової природи і видів, особливостей застосування в іноземних країнах на прикладі Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу й Італії (стор. 140-143), з урахуванням чого

заслужують на підтримку висловлені пропозиції перейняти відповідний досвід і в Україні.

Цікавими видаються напрацювання дисертанта щодо здійснення судового контролю у справах немайнового характеру, враховуючи те, що чинне законодавством допускає закінчення виконавчого провадження без його фактичного виконання. Так, на його переконання, найефективнішим способом примусу боржника до виконання судового рішення, після винесення виконавцем постанови про закінчення виконавчого провадження, є зобов'язання судом подати звіт про виконання судового рішення з можливістю накладення штрафу на такого боржника, оскільки фактично будуть вичерпані всі можливі заходи примусового виконання судового рішення, які передбачені Законом України «Про виконавче провадження», а суд під час ухвалення рішення за результатами розгляду звіту про виконання судового рішення боржника зможе обрати необхідну міру штрафу за невиконання судового рішення, який буде обтяжливим для боржника та змусить його виконати судові рішення (стор.154-155).

У цілому, робота має належний науковий рівень та завершений характер, зміст відповідає обраній темі, винесені на розгляд питання у повній мірі розкриті, що свідчить про досягнення означеної автором мети та виконання поставлених завдань. Позитивно можна оцінити виділення самостійних питань, що підлягають аналізу в межах кожного пункту, наявність проміжних і кінцевих узагальнень, в яких резюмуються основні напрацьовані результати. Загалом, запропоновані висновки характеризуються науковою новизною та достатньо обґрунтовані.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є комплексним дослідженням судового контролю в Україні, його форм та особливостей здійснення, в якому обґрунтовано нові наукові положення та висновки щодо судового контролю, а також пропозиції про удосконалення законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у правовій науці визначено поняття «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення» як категорії, одним з обов'язкових елементів якої є судовий контроль за виконанням судових рішень, а також сформульовано передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, здійснено умовний поділ таких на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Також науковий інтерес становить пропозиція щодо визначення презумпції ухилення боржника від виконання судового рішення під час санкціонування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення (стор. 97-99), та може бути взята за основу і розвинена в подальших дослідженнях, зокрема й інших інститутів.

Крім того, можна відмітити важливість напрацювань з приводу того, що поворот виконання судового рішення, як форма судового контролю, може бути застосований у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем, а також справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні) (стор. 107), оскільки на сьогодні питання щодо можливості застосування повороту виконання немайнових рішень є дискусійним.

У роботі також удосконалено або ж дістали подальший розвиток низка наукових положень. Серед таких, зокрема, варта уваги пропозиція щодо визначення законодавством ухвали про поворот виконання судового рішення як виконавчого документа для процесуальної економії (стор. 111) з огляду на практику звернення їх до виконання судами через відсутність вказівки на законодавчому рівні щодо статусу відповідної ухвали по аналогії з такими як

ухвала про забезпечення позову (доказів), ухвала про затвердження умов мирової угоди як виконавчих документів.

У роботі напрацьовані й інші важливі для науки та практики висновки та пропозиції, пов'язані з проблематикою здійснення судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, зокрема і з урахуванням вивченого іноземного досвіду по цій тематиці. Результати дисертаційного дослідження мають теоретико-прикладний характер і можуть використовуватись з метою вдосконалення законодавства щодо судового контролю за виконанням судових рішень, у науково-дослідній діяльності та у навчальному процесі.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. При написанні дисертації використано достатній обсяг наукової літератури у сфері здійснення судового контролю за виконанням судових рішень, у тому числі й іноземних публікацій, здійснено ґрунтовний аналіз положень процесуального законодавства та законодавства у сфері виконавчого провадження (обсяг використаних у дисертації джерел становить 244 найменування), що дало змогу здійснити дослідження на досить високому науковому рівні з напрацюванням достатньої кількості належно обґрунтованих висновків, що характеризуються науковою новизною.

Цілком виправдано дисертант для обґрунтування своїх висновків та підкріплення окремих положень роботи застосовує й матеріали релевантної судової практики, статистичних даних, звертається до вивчення іноземного досвіду, на основі чого ґрунтуються пропозиції щодо його запозичення та вдосконалення законодавства у цілому.

Належний ступінь достовірності та наукової обґрунтованості результатів проведеного дослідження також забезпечено завдяки використанню дисертантом як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів, серед яких варто виділити формально-юридичний, системно-структурний, історико-правовий, герменевтико правовий, аналізу, порівняльно-правовий та прогностичний методи дослідження. Вдало підібрана методологія дозволила

автору комплексно та всебічно дослідити інститут судового контролю за виконанням судових рішень, а відтак ефективно вирішити поставлені завдання.

Вищезазначене свідчить про те, що дисертація має належну теоретичну та практичну основу, а наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості та переконливості.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях. Основні положення та висновки дисертації висвітлені у 8 наукових публікаціях, серед яких: 4 – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань, та 4 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах. Кількість публікацій та апробація результатів дисертації відповідають встановленим вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Незважаючи на позитивну оцінку дисертаційного дослідження І.В.Черненка, все ж можна виділити окремі дискусійні положення, які могли би бути змістовно доопрацьовані чи доповнені з метою більш всебічного і повного висвітлення обраної тематики. Зокрема, варто звернути увагу на наступне:

1. Так, дисертант, аналізуючи здійснення форми судового контролю у вигляді оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, в основному розглядає це питання крізь призму процесуального законодавства, а до Закону України «Про виконавче провадження» звертається лише для констатації відповідного права у ст. 74 (стор. 35). Для прикладу, наводячи на стор. 77 роботи перелік суб'єктів, які наділені правом подання скарги щодо рішень, дій або бездіяльності державних та приватних виконавців до суду, автор не звертає увагу на неузгодженості між їхнім складом в процесуальному законодавстві та вказаній спеціальній нормі Закону України

«Про виконавче провадження». Крім того, у роботі не проводився і аналіз наведеного у даному Законі кола осіб, яким надане право на оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, з огляду на що і не піддається об'єктивній оцінці потенційна можливість його реалізації у повній мірі. При цьому, автор констатує, що відповідно до норм ЦПК України та ГПК України правом подання скарги щодо рішень, дій або бездіяльності державних та приватних виконавців до суду наділені сторони виконавчого провадження - стягувач та боржник, водночас наголошує, що в адміністративному судочинстві така скарга подається у формі позовної заяви, а правом на її подання наділені не лише сторони виконавчого провадження, а всі учасники виконавчого провадження (стор. 77), проте ніяк таку різницю у суб'єктному складі заявників не коментує. Виправдано було б також при розгляді даного питання зупинитися і на вивченні критеріїв та правил визначення юрисдикції суду, до якого подається відповідна скарга, адже одним з яких як раз і є статус учасника виконавчого провадження.

2. Так само, ведучи мову на стор. 78, 88-89 роботи про строки звернення з такою скаргою до суду, здобувач оминає увагою і відмінності у законодавстві у підходах до їх обчислення та пов'язаних з цим негативних наслідків. У свою чергу, у ч. 5 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» визначено, що рішення та дії виконавця, посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені протягом 10 робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів, тоді коли процесуальне законодавство визначає ці строки у календарних днях. При цьому, це питання не раз виносилося на судовий розгляд, і відповідно останні позиції судів висловлені на користь обчислення відповідних строків оскарження згідно з процесуальними кодексами у календарних днях (Постанова Верховного Суду від 1 жовтня 2025 року у справі №497/2150/24), що свідчить про необхідність узгодження законодавства у сфері здійснення судового контролю у такий спосіб. У свою чергу використання відповідної судової практики було б

доречним також у контексті піднятої на стор. 89 роботи дискусії щодо правових наслідків порушення строків звернення особи зі скаргою або позовною заявою на рішення, дії чи бездіяльність виконавця.

3. У п 2.2. роботи «Вирішення судом окремих процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень» автор при дослідженні питання щодо санкціонування судом тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України, зокрема аналізу ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, як підстави для санкціонування такого заходу судом, звертався до вивчення судової практики. Так, дослідження терміну «ухилення» ґрунтується на Листі від 01.02.2013 р. Верховного Суду України «Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України» (стор. 94). Проте, при цьому варто було використати більш релевантні й актуальні судові рішення, в яких напрацьовані підходи до розуміння «ухилення» через визначення відповідних характерних ознак для оцінки відповідних дій/бездіяльності боржника як таких (Постанова Київського апеляційного суду від 16.01.2025 р. у справі №752/21809/21), але які залишилися поза увагою автора при розгляді даного питання.

4. Зроблений висновок на стор. 133 роботи, що підхід до визначення категорій справ в господарській та цивільній юрисдикції, в яких може бути застосована процедура зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення, є недосконалим та потребує змін, оскільки законодавство передбачає застосування такої форми судового контролю щодо справ про стягнення коштів, має дискусійний характер та є таким, що потребує переосмислення з огляду на наступне. Так, автор попередньо висловив міркування, що звернення до процедури зобов'язання судом боржника подати звіт про виконання судового рішення у встановлений строк до спору про стягнення коштів здійснюється у разі наявного виконавчого провадження (яке є обов'язковою передумовою) та постанови виконавця про арешт коштів, а відтак є непотрібною, адже у даному випадку може бути застосований судовий

контроль у формі оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця, у разі невчинення останнім відповідних дій (стор. 130). Варто звернути увагу при цьому, що судовий контроль у формі зобов'язання судом боржника подати звіт про виконання судового рішення спрямований на такого суб'єкта як боржник і перевіряється факт виконання безпосередньо ним судового рішення, а не дії чи бездіяльність виконавця при цьому, натомість при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності виконавця здійснюється контроль як раз за правомірністю відповідних рішень, дій чи бездіяльності саме виконавця, чим суттєво відрізняються ці форми судового контролю, а відтак не є взаємозамінними.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Зазначені вище дискусійні положення свідчать про авторський підхід до написання такого роду наукової роботи, тому суттєво не впливають на рівень та якість дослідження, спрямовані, насамперед, на покращення змістовної складової роботи і більш ґрунтовного висвітлення окремих питань задля комплексного розкриття обраної тематики, та можуть бути використані для подальшого її розвитку.

За актуальністю, змістом, обсягом, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація І.В.Черненка відповідає нормативно-визначеним вимогам, зокрема, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Автор дисертаційного дослідження Черненко Ігор Валерійович здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну,

теоретичне та практичне значення. Новизна представлених результатів проведеного дослідження відповідає темі дисертації. Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових працях здобувача, в яких представлено результати дисертації, не виявлено.

Вищенаведене свідчить про належні та достатні рівні виконання здобувачем поставленого наукового завдання та оволодіння методологією наукової діяльності. Відтак, за результатами публічного захисту здобувач наукового ступеня Черненко Ігор Валерійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

РЕЦЕНЗЕНТКА:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Любов МАЛЯРЧУК

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н. В. укр. 19
25.03

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА		
Вх. №	48	«25» 03 2025р.